

การจัดการพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน บ้านค้อ ตำบลลำห้วยหลวง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

Management of the E-San Museum of Wat Klangsohol Ban Khor Lumhuailure Sub-district Somdet District, Kalasin Province

ปราชัญ คำภักดี

Prach Kumpukdee

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

e-mail: Prach-Kum@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน และ 2) เสนอแนวทางการฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนบ้านค้อ ตำบลลำห้วยหลวง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การลงพื้นที่สำรวจพื้นที่บริเวณชุมชนบ้านค้อ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 10 การสัมภาษณ์แกนนำชาวบ้านที่ได้รับการแต่งตั้งจากชาวบ้านค้อจำนวน 10 คน การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านค้อ การถอดบทเรียนจะมีผู้ถอดถอดบทเรียนทั้งหมด 9 คน เป็นผู้ร่วมกันถอดบทเรียน และผู้ถอดถอดบทเรียนทั้ง 9 คนจะเป็นผู้ทดลองปฏิบัติการในการจัดการพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน

ผลการศึกษาพบว่าสภาพปัญหาของการจัดการพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน หลังจากทีพระครูชั้นตัตถกรรมสมรณภาพ เมื่อปี พ.ศ.2549 พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน ประสบปัญหา 3 ประการประกอบด้วย 1) ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์ 2) ชาวบ้านขาดความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ 3) เจ้าอาวาสองค์ใหม่ไม่ได้สนใจและสนับสนุนพิพิธภัณฑ์อย่างจริงจัง

แนวทางการฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมนหลังจากนำแนวคิดการถอดบทเรียนโดยใช้กระบวนการแบบ AAR ทำให้ได้แนวทางการแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นประกอบด้วย 1) นำคนนอกเข้ามาทำความสะอาดพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านสำนึกรักและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ 2) เชิญนักวิชาการ ผู้ที่มีความรู้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมาให้ความรู้ 3) นิมนต์เจ้าอาวาสไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์วัดที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจหันกลับมาสนใจและฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน

คำสำคัญ: การจัดการ, พิพิธภัณฑ์อีสาน, พิพิธภัณฑ์วัด, พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ABSTRACT

The purposes of this study were 1) to study the condition of E-San Museum at WatKlangsopholand 2) to find the way to develop the museum. This qualitative research collects the information from Ban Khor community, Lumhuailure sub-distirct, Somdet district, Kalasin province by surveying at Moo 4 and Moo 10 areas, interviewing ten community representatives, using participant and non-participant observation, as well as lesson-learning by nine people from the research team working together to manage the museum.

The study showed that the three museum problems occurred after PhraKru Kunti Dhamros died in 2003: 1) The museum lacked community participation 2) The local people lacked of knowledge in museum administration 3) New prelate ignored and didn't support the museum seriously.

The museum could be developed by using lesson-learning method with AAR process which was the ways to solve those problems there could be done by 1) taking outsiders to clean the museum to stimulate community to realize the importance of the museum 2) invite scholars in local museum to give knowledge 3) inviting the present prelate to visit the successful temple museum to enable him to become interested in and want to renovate the museum.

Keywords: Management, E-San museum, Temple meseum, Local Museum

บทนำ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยเกิดจากสำนึกและความรักท้องถิ่นที่มักเริ่มจัดตั้งโดยผู้รู้ในท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ ครู ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เป็นสิ่งให้ชุมชนนั้นมีเวลาในการพบปะสังสรรค์มากขึ้น ก่อให้เกิดความเชื่อ ที่มีลักษณะเฉพาะตนเองขึ้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงไม่เพียงแต่สอนให้คนรู้จักคิดเป็นและทำให้เกิดสติปัญญาเท่านั้น แต่ยังปลูกจิตสำนึกความรักในมาตุภูมิหรือท้องถิ่นอีกด้วย (ศุภนย์มานุษยวิทยา สิริินทร, 2543:3-6) ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน

เป็นการเล่าเรื่องราวของอดีต ปัจจุบัน และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อเห็นพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่าเป็นมาอย่างไร มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร และในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร (ปริตรตา เฉลิมเผ่ากอนันตกุล และคณะ 2549:133)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นผ่านการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ วัตถุพิพิธภัณฑ์ ไม่ใช่เพียงรูปแบบพิพิธภัณฑ์ และสิ่งของ โบราณวัตถุ เพียงอย่างเดียว แต่สัมพันธ์กับเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่างๆหรือผู้คนในท้องถิ่นเดียวกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551:10)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมักจะตั้งอยู่ในวัดโดยมี พระสงฆ์เป็นผู้ริเริ่มในการตั้งและสร้างขึ้น โดยเฉพาะการสะสมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งจากการรวบรวมสิ่งของใน ลักษณะดังกล่าวนำไปสู่กระบวนการเกิดพิพิธภัณฑ์ ของวัดแต่ละแห่งขึ้น อีกทั้งยังพบเห็นว่าชุมชน บางแห่งพระสงฆ์มีความตั้งใจดำเนินการเก็บ รวบรวมงานศิลปกรรม เครื่องใช้ไม้สอยของชาวบ้าน หรือผลผลิต ของชุมชน นำมาก่อตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นอย่างมีจุดมุ่งหมายสำหรับการเผยแพร่ ให้แก่ผู้สนใจทั่วไป พิพิธภัณฑ์ในลักษณะดังกล่าว นี้จึงเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดวัด มีความหมาย ที่แสดงนัยยะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดจากการรวบรวม และจัดแสดงโดยพระภิกษุ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น เจ้าอาวาสหรือภิกษุของวัดที่สนใจทำงานทาง วัฒนธรรม (บุปผา จิระพงษ์, 2544: 57)

พิพิธภัณฑ์วัดจึงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการ บริหารจัดการโดยภาคส่วนบุคคล จัดตั้งเพื่อ รวบรวมโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และพุทธศาสนา มีหน้าที่เก็บรวบรวม อนุรักษ์ และจัดแสดง โดยส่วนใหญ่แล้ววิถีชีวิตของ คนไทยที่นับถือพุทธศาสนาก็จะผูกพันตั้งแต่เกิด จนกระทั่งตาย (สุคนิศา คล้ายกระแสด, 2544: 35)

พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน เป็นหนึ่งใน พิพิธภัณฑ์วัดตั้งอยู่ที่วัดกลางโสมน วัดกลางโสมน เดิมชื่อวัดบ้านค้อ ก่อตั้งขึ้นพร้อมกับการก่อตั้ง หมู่บ้านค้อ ในปี พ.ศ. 2410 โดยมี พ่อใหญ่หลวงศรี หลวงปุ่น และชาวบ้านร่วมกันก่อตั้ง เพื่อเป็น สถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนเป็นที่เก็บ สิ่งของวัตถุโบราณที่มีมาตั้งแต่อดีตของชุมชน เช่น ฆ้องโบราณ เครื่องปั้นดินเผาอาวุธ และ เครื่อง ประดับ ที่มีการขุดพบ (คำ เพชรเสนา, 2558) ต่อมา

เมื่อปี พ.ศ. 2530 พระครูขันติธรรมรสเป็น เจ้าอาวาส ได้มีการเก็บรวบรวมสิ่งของ วัตถุโบราณ ที่มีอยู่ในวัดกลางโสมน และขอรับบริจาคสิ่งของ วัตถุโบราณจากญาติโยม ผู้มีจิตศรัทธา นำมาจัด แสดงในพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมนเพื่อ ต้องการที่จะพัฒนาวัดกลางโสมนให้เป็นศูนย์กลาง แหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้าน รักและหวงแหนสิ่งวัตถุโบราณในชุมชนของพวกเขาเอง มีแกนนำชาวบ้านเป็นผู้ช่วยในการบริหาร จัดการพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดงจัดแสดงแบบ ชาวบ้านจัดกันเองโดยไม่มีผู้รู้เรื่องเกี่ยวกับ พิพิธภัณฑ์ หรือหน่วยงานใดเข้ามาเกี่ยวข้อง

การจัดแสดงแบ่งศาลาจัดแสดงเป็น 2 ศาลา ศาลาที่ 1 จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ที่มีมา ตั้งแต่อดีต เช่น อุปกรณ์ล่าสัตว์ จัปปลา สิ่งของที่ ใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องมือเกษตรกรรม อุปกรณ์ ทอผ้า ศาลาที่ 2 เป็นศาลาภูมิเจ้าอาวาสจะเป็นที่ จัดเก็บวัตถุโบราณที่มีการขุดพบ คัมภีร์โบราณ และ ฆ้องโบราณ จึงทำให้มีคนเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ ทั้งคนในท้องถิ่นและต่างถิ่นได้เข้ามาศึกษาและ เรียนรู้ซึ่งวัตถุโบราณที่จัดแสดงเหล่านี้จะเกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน บ้านค้อ

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2549 พระครูขันติธรรม รสได้มรณภาพ พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน ก็เริ่มซบเซา ไม่มีคนเข้ามาเยี่ยมชมแม้แกนนำ ชาวบ้านพยายามสานต่องานพิพิธภัณฑ์ต่อจาก พระครูขันติธรรมรสก็ไม่ประสบความสำเร็จเช่น แกนนำไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของ รัฐบาล และ เอกชนก็ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาช่วยเหลือ ประชาสัมพันธ์เพื่อขอรับบริจาคสิ่งของเพื่อนำมา เพิ่มจำนวนสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ไม่มีใครเข้ามา

บริจาค สุดท้ายแกนนำเข้าไปขอความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ให้นำนักศึกษามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ในที่สุดแกนนำก็เริ่มถอนตัวออกจากพิพิธภัณฑ์ ทำให้พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมนขาการดูแลรักษา รอวันทศุติธรรม จนกระทั่งปิดตัวลง

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจว่าควร จะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้พิพิธภัณฑ์อีสาน วัดกลางโสมน กลับมาเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต ให้คุณประโยชน์ต่อชุมชน ผู้เป็นเจ้าของ ทำให้ พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมนเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มี แนวทางการจัดการที่เหมาะสมและสร้างสำนึก ร่วมว่าพิพิธภัณฑ์เป็นของชาวบ้าน โดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้านอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการ พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์ อีสานวัดกลางโสมน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์อีสาน วัดกลางโสมน บ้านคือ ตำบลลำห้วยหลวง อำเภอ สมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ศึกษาได้ใช้กรอบแนวคิด การถอดบทเรียนซึ่งการถอดบทเรียน หมายถึง กระบวนการดึงเอาความรู้จากการทำงานออกมา ใช้เป็นทุนในการบริหารจัดการในเรื่องที่ยากหรือ ซับซ้อนขึ้นไปจากเดิมด้วยการสรุปผล อธิบาย ปรัชญาการณหรือข้อมูลใหม่ที่เกิดขึ้น ระหว่าง การทำงาน (ศุภวัณย์ พลายน้อย, 2556) การถอด บทเรียนจึงเป็นการสกัดความรู้จากประสบการณ์

ของผู้ปฏิบัติจริง เน้นเสริมสร้างการเรียนรู้ในกลุ่ม เป้าหมายที่เป็นระบบ นำบทเรียนที่ได้ไปสรุป และ สังเคราะห์เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ โดยใช้กระบวนการ การเรียนรู้ร่วมกัน

หลักการสำคัญในการถอดบทเรียนนั้น จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน สามารถแบ่งขั้นตอน การถอดบทเรียนออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ (รัตนาดวงแก้ว, 2553)

1. ขั้นตอนเตรียมการถอดบทเรียน ประกอบด้วย การสร้างทีมงานถอดบทเรียนการสร้าง สัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในทีมงานถอดบทเรียนการ กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมงานการเลือกเทคนิค การถอดบทเรียนที่เหมาะสมกับโครงการ และการจัดทำปฏิทินวางแผนการดำเนินการถอดบทเรียน
2. ขั้นตอนการถอดบทเรียน ประกอบด้วย การสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมถอดบทเรียนมีความผ่อนคลายเป็นกันเองการกำหนดกติกาในการถอดบทเรียนอย่างมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรม อุ้นเครื่องเพื่อให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนเข้าใจวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการกิจกรรมถอดบทเรียน และการสกัด ความรู้จากผู้ร่วมถอดบทเรียน เพื่อนำมาบันทึก เขียนรายงาน
3. ขั้นตอนการเขียนรายงาน
4. ขั้นตอนติดตามการนำบทเรียนไปใช้ประโยชน์ จากความหมายและขั้นตอนของแนวคิด การถอดบทเรียนที่มีความชัดเจนและมีความเป็น ไปได้ในการปรับใช้ในการศึกษาเรื่อง การจัดการ พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน บ้านคือ ตำบล ลำห้วยหลวง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ศึกษา จึงได้นำแนวคิดการถอดบทเรียนมาใช้เพื่อเป็น แนวทางในการฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลาง โสมนให้มีความยั่งยืนสืบไป

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมนเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) โดยการใช้กรอบแนวคิดการถอดบทเรียนเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยใช้ข้อมูลหลักจากการรวบรวมด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งก่อนที่ผู้ศึกษาจะทำการถอดบทเรียนนั้น ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมนประกอบด้วย บทความวิชาการ หรือ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์หนังสือประวัติศาสตร์ภาพสีนู้เอกสารสรุปบรรยายความเป็นมาของอำเภอสมเด็จ

เมื่อได้ศึกษาข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่สำรวจบริเวณบ้านคือ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 10 และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง โดยใช้ระยะเวลาในการลงพื้นที่ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2558 – เดือนสิงหาคม 2559 โดยการลงสำรวจพื้นที่นั้นผู้ศึกษาได้สนทนาพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ศึกษาได้เข้าถึงเหตุการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมกับ ประเพณี วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมนของชาวชุมชนบ้านคือเพื่อจะได้เข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชนบ้านคือกับพิพิธภัณฑสถาน

หลังจากนั้นเมื่อถึงเดือนกรกฎาคม 2559 ผู้ศึกษาจึงเริ่มสร้างทีมงานเพื่อที่จะเป็นทีมงานในการถอดบทเรียนเพื่อสกัดเอาความรู้ของแต่ละคนออกมาเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการฟื้นฟูและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน ซึ่งได้ผู้ถูกถอดบทเรียน จำนวนทั้งหมด 9 คนประกอบด้วย

1) นายคำ เพชรเสนา เป็นชาวบ้านคือตั้งแต่กำเนิดเป็นปราชญ์ชาวบ้าน และเคยเป็นแกนนำชาวบ้านที่ร่วมก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน

2) นายสงค์ โคตรศรีเป็นชาวบ้านคือตั้งแต่กำเนิด เป็นผู้นำประจำชุมชนบ้านคือ และเคยเป็นแกนนำชาวบ้านที่ร่วมก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน

3) นายชาติ แพงแสน เป็นชาวบ้านคือตั้งแต่กำเนิด เป็นปราชญ์ชาวบ้าน และเคยเป็นแกนนำชาวบ้านที่ร่วมก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน

4) นายคำเพี้ย เพชรเสนา ผู้ใหญ่บ้านคือ หมู่ที่ 4

5) นายคำบาล ถิ่นประสงค์ ผู้ใหญ่บ้านคือ หมู่ 10

6) นายสดีเส ศรีชู กรรมการบริหารวัดกลางโสมน

7) นายทองพูล โคตรศรี โยมอุปฐากพระครูขันติธรรมรส

8) นายคำชาย บุญนามน ผู้ดูแลวัดกลางโสมน (มีบ้านอยู่บริเวณหลังวัดกลางโสมน)

9) พระสนธยา สุรปัญญา พระลูกวัดกลางโสมนเป็นชาวบ้านคือตั้งแต่กำเนิด

เมื่อผู้ศึกษาได้ผู้ถูกถอดบทเรียนแล้วได้มีการประชุมวางแผน ในวันที่ 5 สิงหาคม 2559 จัดเวทีประชุมวางแผนการดำเนินการครั้งที่ 1 เป็นการประชุมพูดคุยทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน วิถีชีวิตชาวบ้านคือความเป็นมาของสิ่งของในพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน สภาพปัญหาของพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน วันที่ 13 สิงหาคม 2559 ประชุมกันครั้งที่ 2 เรื่องการจัดแสดงสิ่งของในพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑสถานวัดกลาง

โสภณ ครั้งที่ 3 วันที่ 27 สิงหาคม 2559 ประชุมวางแผนการเพื่อที่จะหาคนเข้ามาศึกษาเรียนรู้และเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสภณ

ผลการวิจัย

พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสภณตั้งอยู่ในบริเวณวัดกลางโสภณ บ้านค้อชุมชนบ้านค้อเป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ ตำบลลำห้วยหลวง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2410 โดย พ่อใหญ่กมแสง และ พ่อใหญ่สุริยะ ได้นำชาวบ้านอพยพมาสร้างหมู่บ้านขึ้น บริเวณหนองดินจี่ ซึ่งมีต้นค้อขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อของต้นค้อที่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากว่า “บ้านค้อ” (คำ เพชรเสนา, 2558) ปัจจุบันบ้านค้อ แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ 4 และหมู่ 10 มี จำนวน ประชากรรวมกัน 1,371 คน เป็นชาย 674 คน เป็นหญิง 697 คน ประกอบอาชีพทำนา และเลี้ยงสัตว์ อาศัยแหล่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำหนองดินจี่ในการอุปโภค และบริโภค ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันในชีวิตประจำวันคือภาษาอีสาน (คำเพ็ญ เพชรเสนา, 2558)

วัดกลางโสภณเป็นวัดประจำบ้านค้อ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2410 ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับการก่อตั้งหมู่บ้าน มีพ่อใหญ่หลวงศรี (พ่อใหญ่จวนสุข) กับ หลวงปุ่นและชาวบ้านร่วมมือกันสร้างวัดขึ้น โดยให้ชื่อว่าวัดบ้านค้อต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2482 วัดบ้านค้อได้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดกลางโสภณ ปัจจุบันวัดกลางโสภณมีพระจำพรรษา 3 รูป คือ เจ้าอธิการทวีศิลป์ ปุณณวุฑฒิ เจ้าอาวาสวัดกลางโสภณพระสุตที่รัก ปัญญาวุฒิโธ และพระสนธยา สุรปัญญา (คำ เพชรเสนา, 2558)

ภายในวัดกลางโสภณยังมีพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสภณ ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดย พระครูขันติธรรมรส อดีตเจ้าอาวาสวัดกลางโสภณองค์ที่ 13 เพื่อต้องการที่จะให้พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสภณเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ของชุมชน สังคม และวัตถุโบราณที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์นั้นเกิดจากการเก็บรวบรวมและขอบริจาคสิ่งของจากชาวบ้าน ผู้มีจิตศรัทธา

เมื่อครั้งพระครูขันติธรรมรสยังมีชีวิตอยู่มีผู้เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสภณ แต่เมื่อพระครูขันติธรรมรสได้มรณภาพไปแล้ว พิพิธภัณฑ์ก็เริ่มไม่มีผู้เข้ามาเยี่ยมชม แม้แกนนำชาวบ้านจะหาแนวทางที่ทำให้คนเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ก็ไม่สามารถที่จะทำให้คนเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้ สุดท้ายก็ต้องพากันถอยออกไป พิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสภณจึงต้องถูกปล่อยให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกือบร้างตั้งแต่นั้นมา

1. สภาพปัญหาของการจัดการพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสภณ

เมื่อผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่บริเวณชุมชนบ้านค้อ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 10 ได้เข้าไปสำรวจพื้นที่โดยใช้ความคุ้นเคยกับ นายชาติ แพงแสน ซึ่งรู้จักกับผู้ศึกษาตั้งแต่ก่อนลงภาคสนามจึงได้ขอความอนุเคราะห์นายชาติแพงแสน สร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านค้อ เมื่อชาวบ้านเริ่มคุ้นเคยกับผู้ศึกษาแล้วผู้ศึกษาจึงได้ปรึกษารื้อกับแกนนำชาวบ้าน และผู้ใหญ่บ้านว่าจะนำแนวคิดการถอดบทเรียนมาศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสภณ เพื่อฟื้นฟูให้พิพิธภัณฑ์กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ซึ่งแกนนำชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้านก็เห็นชอบ และสนับสนุนแนวทางการศึกษาที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอ

ดังนั้นในวันที่ 5 สิงหาคม 2559 จึงได้จัดเวทีประชุมวางแผนการดำเนินการเป็นการประชุมพูดคุยทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพิธีกรรมที่อีสานวัดกลางโสกถน วิถีชีวิตชาวบ้านคือ ความเป็นมาของสิ่งของในพิธีกรรมที่อีสานวัดกลางโสกถน สภาพปัญหาของพิธีกรรมที่อีสานวัดกลางโสกถน ซึ่งผู้ที่ให้ข้อมูลนั้นคือผู้ที่ถูกถอดบทเรียน จึงทำให้ทราบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของพิธีกรรมที่อีสานวัดกลางโสกถน ประกอบด้วย

1) ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในพิธีกรรม เนื่องจากการจัดการพิธีกรรมที่อีสานวัดกลางโสกถนที่ผ่านมา ดำเนินการโดยพระครูขันติธรรมรส และแกนนำจำนวน 3 คน ได้แก่ นายคำ เพชรเสนา นายชาติ แวงแสน และ นายสงค์ โคตรศรี ซึ่งชาวบ้านไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิธีกรรม ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้เข้ามาเยี่ยมชมน และเป็นผู้บริจาคสิ่งของเท่านั้น อำนาจในการบริหารจัดการพิธีกรรมทั้งหมดจึงขึ้นอยู่กับพระครูขันติธรรมรสและแกนนำ เมื่อพระครูขันติธรรมรสมรณภาพไปแล้ว ชาวบ้านจึงไม่สามารถเข้ามาจัดการพิธีกรรมได้เนื่องจากไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิธีกรรมตั้งแต่เริ่มต้น

2) ชาวบ้านขาดความรู้ในการจัดการพิธีกรรม การจัดแสดงสิ่งของในพิธีกรรมนั้นเป็นลักษณะที่ชาวบ้านจัดกันเอง ไม่ได้จัดแสดงให้เป็นหมวดหมู่ วัตถุและสิ่งของที่นำมาจัดแสดงขาดการบรรยายถึงเรื่องราวความเป็นมา และคุณค่า ความสำคัญของสิ่งของ หรือโบราณวัตถุชิ้นนั้น ทำให้วัตถุโบราณหรือสิ่งของที่นำมาจัดแสดงนั้นขาดความน่าสนใจ วัตถุสิ่งของมีจำนวนเท่าเดิม ไม่มีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติม และยังไม่มีการจัดทำทะเบียนสิ่งของและวัตถุโบราณ

3) เจ้าอาวาสองค์ใหม่ไม่สนใจพิธีกรรม เนื่องจากเจ้าอาวาสเห็นว่าควรพัฒนาวัดในด้านอื่น ๆ มากกว่าอาทิ การบูรณปฏิสังขรณ์สิ่งปลูกสร้างภายในวัด การจัดภูมิทัศน์ภายในวัดให้ดูสวยงาม และการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้าน ส่วนการจัดการพิธีกรรมที่ถูกจัดลำดับความสำคัญเป็นอันดับท้าย ทำให้พิธีกรรมที่เริ่มทรุดโทรมไม่มีใครเข้ามาสนใจเยี่ยมชม

เมื่อทราบถึงสภาพปัญหาแล้วผู้ที่ถูกถอดบทเรียนได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขสภาพปัญหาเพื่อปฏิบัติการ ดังนี้

1) ควรให้ชาวบ้านต่างถิ่น เข้ามาช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านคือได้เกิดการตื่นตัว โดยนำชาวบ้านต่างถิ่นเข้ามาทำความเข้าใจพิธีกรรม

2) ควรเชิญนักวิชาการ ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของสิ่งของ โบราณวัตถุ มาให้ความรู้ และข้อมูลเรื่องราวสิ่งของ โบราณวัตถุ เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดสำนึกรักและหวงแหนในสิ่งของ วัตถุโบราณ ที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

3) ควรนิมนต์เจ้าอาวาสไปเยี่ยมชมนิทรรศการที่วัดอื่นที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เจ้าอาวาสเกิดแรงบันดาลใจหันกลับมาสนใจและพัฒนาพิธีกรรมที่อีสานวัดกลางโสกถน

2. แนวทางการฟื้นฟูพิธีกรรมที่อีสานวัดกลางโสกถน

1) การกระตุ้นเตือนให้ชาวบ้านคือเกิดความตื่นตัวเมื่อได้แนวทางข้อเสนอการแก้ไขสภาพปัญหาเพื่อฟื้นฟูพิธีกรรมแล้ว จึงนัดวันที่จะลงไปปฏิบัติการตามข้อเสนอที่สรุปผลจากการถอดบทเรียน วันที่ 7 สิงหาคม 2559 ทีมงานถอดบทเรียน ได้ไปขอความร่วมมือกับ โรงเรียนขวัญฤทัยพัฒนวิชัย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่ง

อยู่ต่างถิ่น นำนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 มาช่วย
ทำความสะอาดพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสกถน
จำนวนนักเรียนทั้งหมด 26 คน โดยในขณะ
ที่ทำความสะอาดนั้นได้มีชาวบ้านค้อมมาคอย
สังเกตการณ์

2) การเชิญนักวิชาการมาให้ความรู้
ข้อมูล เรื่องราวสิ่งของ โบราณวัตถุ เพื่อกระตุ้น
ให้ชาวบ้านเกิดสำนึกรักและหวงแหนในสิ่งของ
วัตถุโบราณที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษวันที่ 13
สิงหาคม 2559 จัดเวทีประชุมกันครั้งที่ 2 เรื่องการ
จัดแสดงสิ่งของในพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสกถน
มีการระดมความคิดของทีมงานถอดบทเรียน
พิพิธภัณฑสถานและผู้ศึกษา เพื่อสกัดความรู้สิ่งของ ใน
พิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสกถนว่ามีที่มาอย่างไร มี
คุณค่าอย่างไร เพื่อจะแยกการจัดหมวดหมู่ และ
สามารถเล่าความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของ
ชาวชุมชนบ้านค้อมได้ สิ่งของในพิพิธภัณฑสถาน
วัดกลางโสกถนเป็นตัวเล่าเรื่อง ได้ข้อสรุปว่าควรจัด
ส่วนแสดงออกเป็น 7 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1)
การคมนาคม เช่น เกวียน ล้อ ส่วนที่ 2)อาวุธ เช่น
ปืนเพลิง หนังสี่ขวานถาก มีด พลุเป่าลูกดอกส่วน
ที่ 3) เครื่องจับสัตว์ เช่น ไช แกบ ข้อง ชูต แห ส่วน
ที่ 4) อุปกรณ์ในครัวเรือน เช่น กระจับปี่ ข้าว หวดสาน
กระบุง กระบม ส่วนที่ 5)เครื่องทอผ้า เช่น ฟืม อัก
ขาเปีย อุปกรณ์เลี้ยงหม่อนไหม ส่วนที่ 6) อุปกรณ์
การเกษตร เช่น คราดนาดำ แอกลีหลัง คันไถ ขอ
ไม้ไผ่ และส่วนที่ 7) ประเพณี เช่น ฮางหุด (ที่รดน้ำ
สงฆ์) กลอง ฆ้อง แคน เป็นต้น โดยผู้ที่ให้ข้อมูล
ความเป็นมาและคุณประโยชน์ของสิ่งของนั้นคือ
ปราชญ์ท้องถิ่น เมื่อพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสกถน
ถูกจัดให้เป็นหมวดหมู่แล้วทีมงานถอดบทเรียนจึง
ได้จัดเวทีครั้งที่ 3 วันที่ 27 สิงหาคม 2559 ประชุม

วางแผนการเพื่อที่จะหาคนเข้ามาศึกษาเรียนรู้และ
เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสกถน ที่ป
ระชุมสรุปว่าจะขออนุญาตนำเด็กนักเรียนชุมชน
บ้านค้อมราชบุรีบำรุง ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำชุมชน
บ้านค้อม ได้เข้ามาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑสถานวัดกลาง
โสกถนเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เยาวชนในท้องถิ่นได้
สำนึกรักและภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองปรากฏว่า
วันที่ 3 กันยายน 2559 มีครูจากโรงเรียนบ้านค้อม
ราชบุรีบำรุง ได้นำนักเรียนโรงเรียนบ้านค้อมราชบุรี
บำรุง ในระดับชั้น ป.4- ป.6 จำนวน 38 คน เข้ามา
เยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสกถน โดยมี
ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้นำชม และให้ข้อมูล

3) นิมนต์เจ้าอาวาสไปเยี่ยมชม
พิพิธภัณฑสถานวัดที่ประสบผลสำเร็จเพื่อ
ให้เกิดแรงบันดาลใจ ผู้ศึกษาและผู้ที่ถูกถอดบท
เรียนได้พิจารณาและเสนอว่าจะนิมนต์เจ้าอาวาส
ไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดพุทธมงคล
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามเนื่องจาก
เป็นพิพิธภัณฑสถานที่เกิดจากความร่วมมือในการ
จัดการพิพิธภัณฑสถานประกอบด้วย 5 กลุ่มหลักดังนี้
1) นักวิชาการ 2) ชาวบ้าน 3) ผู้นำชุมชน
4) เจ้าอาวาส และ 5) พระลูกวัด จึงทำให้พิพิธภัณฑ
สถานพื้นบ้านวัดพุทธมงคลดำรงอยู่ด้วยและมีผู้เข้ามา
เยี่ยมชม ดังนั้นผู้ศึกษาและผู้ที่ถูกถอดบทเรียน
จึงได้เข้าไปนิมนต์เจ้าอาวาสวัดกลางโสกถนเพื่อที่
จะพาไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดพุทธมงคล
แต่ท่านก็ไม่สะดวกเดินทางไป เนื่องจากติดกิจ
นิมนต์หลายครั้ง ทำให้ไม่สามารถดำเนินการแก้ไข
ปัญหาตามแนวทางที่เสนอได้ เนื่องจากจำกัดด้วย
ระยะเวลา ทำให้ต้องรอแก้ไขปัญหานั้นต่อไป
ในอนาคต

อภิปรายและสรุปผล

การจัดการพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมณ บ้านค้อ ตำบลลำห้วยหลวงอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมณ การศึกษาพบว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมณเกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งการขาดความรู้ในการจัดพิพิธภัณฑ์ และเจ้าอาวาสองค์ใหม่ไม่ได้สนใจพิพิธภัณฑ์จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของกับ การศึกษาของ (ชาวีนา จุลธีระ, 2550: 16-17) ที่สรุปการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์วัดหนึ่งราชมหาวิหาร เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ว่า การบริหารงานของพิพิธภัณฑ์และการตัดสินใจทั้งหมดขึ้นกับเจ้าอาวาส เนื่องจากว่าท่านเจ้าอาวาส (พระครูสังฆรักษ์ภรณ์สุภาภโร) เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งพิพิธภัณฑ์วัดหนึ่ง จึงเป็นผู้รับผิดชอบและควบคุมการบริหารงานทั้งหมดเพียงผู้เดียว แม้จะมีแนวร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในเรื่องของงบประมาณที่ใช้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดหนึ่งนั้นก็เงินส่วนตัวของท่านพระครูสังฆรักษ์ภรณ์สุภาภโรเงินที่ได้รับบริจาคจากผู้ศรัทธา และเงินที่ได้จากการรับบริจาคจากคนในชุมชน แต่ปัจจัยที่แตกต่างกันระหว่างพิพิธภัณฑ์วัดหนึ่ง กับพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมณนั้นคือเรื่องของขั้นตอนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ เพราะพิพิธภัณฑ์วัดหนึ่งจะมีการว่าจ้างบริษัทหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะเข้ามาดำเนินงาน ส่วนพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมณนั้นไม่ได้มีหน่วยงานใดที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์เลย เป็นการจัดแสดงแบบชาวบ้านจัดการกันเอง

ไม่มีหลักการในการจัดพิพิธภัณฑ์ จนกระทั่งพระครูขันติธรรมรสมรณภาพ สิ่งของ วัตถุโบราณในพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมณ ที่เคยจัดแสดงแบบไหน ก็เป็นแบบนั้น คงเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสิ่งของวัตถุโบราณก็เริ่มสูญหายไปเพราะไม่มีการตีทะเบียนสิ่งของวัตถุโบราณสอดคล้องกับการศึกษาของ (สมลักษณ์ เจริญพจน์ และคณะ, 2547: 25-26) อธิบายถึงความสำคัญของการจัดทำทะเบียนวัตถุว่าเป็นการจัดทำหลักฐานเพื่อให้ทราบถึงประวัติที่มา จำนวนรายการทั้งหมดที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ป้องกันวัตถุที่เก็บรักษาไว้ไม่ให้สูญหาย

ความสอดคล้องของผลการศึกษาที่ผ่านมา กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในที่ทำการศึกษาทำให้สามารถอธิบายได้ว่าปัญหาเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมณเกิดจากการผูกขาดการจัดการโดยอดีตเจ้าอาวาสและแกนนำไม่กี่คน แนวทางการนำเสนอเพื่อฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมณโดยวิธีการถอดบทเรียนแบบ AAR ทำให้ได้แนวทาง 3 ประการดังนี้ 1. ควรให้ชาวบ้านต่างถิ่น เข้ามาช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านค้อได้เกิดการตื่นตัว 2) ควรเชิญนักวิชาการ ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของสิ่งของ โบราณวัตถุ มาให้ความรู้และ 3) ควรนิมนต์เจ้าอาวาสไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์วัดอื่นที่ประสบความสำเร็จแนวทางการถอดบทเรียนที่ได้สอดคล้องกับการศึกษาของ (ยุทธดนัย สีดาหาล้า, 2550) อธิบายว่าเทคนิคการถอดบทเรียนในปัจจุบันนี้มีอยู่มากมายการเลือกใช้เทคนิคต่างๆจะมาพร้อมในเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินการ และวัตถุประสงค์ การถอดบทเรียนว่าต้องการรู้หรือเข้าใจขั้นขั้นไหนซึ่งเทคนิค

การถอดบทเรียนที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบันมี 4 เทคนิค คือ 1)การทบทวนระหว่างปฏิบัติ หรือ AAR 2) การทบทวนหลังการปฏิบัติ 3) การประเมินสิทธิผลการทำงาน หรือ PM และ 4) เทคนิคแผนที่ผลลัพธ์ หรือ OM ผู้ศึกษาเลือกนำการถอดบทเรียนแบบ AAR หรือ After Action Review Technique เป็นการทบทวนระหว่างปฏิบัติในระหว่างปฏิบัติการซึ่งเหมาะสมกับการนำมาถอดบทเรียนพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน เพราะการถอดบทเรียนแบบ AAR นั้น สามารถทำในระหว่างที่ปฏิบัติการจัดการพิพิธภัณฑสถานโสมนได้ทันที ทำได้ง่าย ใช้เวลาไม่นาน สามารถเรียนรู้ระหว่างทำงานเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติการให้ดีขึ้น มาเป็นเครื่องมือ สร้างแกนนำชาวบ้านจัดเวทีการถอดบทเรียนเพื่อระดมความคิดและปฏิบัติการแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ

การจัดการที่ถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้ที่ถูกถอดบทเรียน ใช้ศาลาการเปรียญวัดกลางโสมนเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ จัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งหมด 3 ครั้ง โดยแบ่งคำถามออกเป็น 3 ชุด จัดเวทีครั้งที่ 1 วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2559 ใช้คำถามชุดที่ 1 คือเพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน ตั้งแต่ ความเป็นมาของชุมชนบ้านค้อ วิถีชีวิตของชุมชนบ้านค้อ การก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน ความเป็นมาและคุณค่าของสิ่งของ โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน จัดเวทีครั้งที่ 2 วันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2559 ใช้คำถามชุดที่ 2 คือ เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เห็นถึงสภาพของพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมนที่เป็นพิพิธภัณฑ

เกือบร้างและสภาพของการจัดสิ่งของในพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมนจัดเวที ครั้งที่ 3 วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2559 ใช้คำถามชุดที่ 3 คือ คิดหาวิธีการที่สามารถนำไปปฏิบัติการจริงในการอนุรักษ์และพัฒนาพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน

ความสอดคล้องของผลการศึกษาที่ผ่านมา กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทำให้สามารถอธิบายได้ว่า แนวทางการฟื้นฟูพิพิธภัณฑสถานที่เกิดจากสภาพปัญหาการผูกขาดอำนาจในการจัดการนั้นสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีการกระตุ้นจิตสำนึกให้ชาวบ้านรู้สึกรักและหวงแหน เมื่อชาวบ้านเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการจำเป็นที่จะต้องเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องของการจัดการพิพิธภัณฑสถานให้ชาวบ้านสามารถดำเนินการเองได้และปรับเปลี่ยนทัศนคติผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการวัดโดยตรงให้หันกลับมาสนใจพิพิธภัณฑสถานในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

แต่อย่างไรก็ตามการจัดการพิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมน บ้านค้อ ตำบลลำห้วยหลวง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่นำเสนอแนวทางการแก้ไขสภาพปัญหาเป็นเพียงการนำเสนอแนวทางเบื้องต้น ของการจัดการพิพิธภัณฑสถานในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มคนที่มาจากชุมชนภายในเป็นแกนหลัก นักวิชาการหรือผู้มีความรู้ที่มาจากภายนอกเป็นส่วนสนับสนุนองค์ประกอบรองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งภาคประชาชนหรือชาวบ้านควรต้องเข้ามามีบทบาทสนับสนุนทั้งหมดนี้ เพื่อให้พิพิธภัณฑสถานวัดกลางโสมนเป็นพิพิธภัณฑสถานที่มีรากฐาน ผูกติดยึดโยงกับชุมชน อันจะสร้างสำนึกความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นและมีความมั่นใจที่จะพัฒนา

แก้ไขปรับปรุงให้มีความยั่งยืน การจัดการ พิพิธภัณฑที่จึงสามารถตอบสนองความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนและที่สำคัญยิ่งกว่า คือ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผู้เป็นเจ้าของพิพิธภัณฑที่ นั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

1) **ข้อเสนอแนะต่อชุมชน** แกนนำชาวบ้าน เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ในด้านของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และในด้านของขนบธรรมเนียม ประเพณี แต่มีจุดอ่อนคือ ขาดองค์ความรู้ที่จะมา จัดการพิพิธภัณฑ หากได้รับการอบรม หรือการได้ รับข้อมูลในเรื่องของการจัดการพิพิธภัณฑจะทำให้ มีความรู้เพิ่มขึ้น และควรที่จะมีการส่งเสริมให้เด็ก และเยาวชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

พิพิธภัณฑที่อีสานวัดกลางโสมน เพราะจะทำให้ได้ ซึมซับ เกิดการเรียนรู้การจัดการพิพิธภัณฑมากขึ้น

2) **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** เห็นควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการพิพิธภัณฑร่วมกับชาวบ้านและพระสงฆ์ โดยดำเนินการสนับสนุนด้านงบประมาณและ บุคคลากรเท่าที่จำเป็น โดยให้ชาวบ้านและ พระสงฆ์เป็นแกนนำในการดำเนินการจัดการ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้พัฒนาและสร้าง ความเข้มแข็งให้กับพิพิธภัณฑที่สืบไป

3) **ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป** ควรให้มีการศึกษาค้นคว้าเรื่องของโบราณวัตถุ ที่มีการขุดพบบริเวณชุมชนบ้านคือ เรื่องราวที่ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา ต่อพิพิธภัณฑที่ อีสานวัดกลางโสมน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปสู่อ การจัดการให้พิพิธภัณฑที่ยั่งยืนสืบไป

บรรณานุกรม

- คำ เพชรเสนา.(2558). ปราชญ์ชุมชนบ้านคือ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม.
- คำเพี้ยเพชรเสนา.(2558)ผู้ใหญ่บ้านบ้านคือ หมู่ที่ 4 อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์.สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม.
- ชาวีณา จุลธีระ.(2550).“ศึกษาการจัดการ พิพิธภัณฑเพื่อการศึกษาวัดหนึ่งราช วรวิหาร เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร.” เอกสารศึกษาปริญญาบัณฑิต ภาควิชา โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุบผา จิระพงษ์. (2544).**สถานภาพของพิพิธภัณฑท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล และคณะ. (2549) “มานุษยวิทยา พิพิธภัณฑ และความหลากหลายทาง วัฒนธรรม”. ในรวมบทความทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปี 2549 เนื่องในโอกาส **เกษียณอายุราชการของ ศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์**. สุภาวงศ์ จันทวานิช, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธดนัย สีดาหาล้า.(2550).**การถอดบทเรียนไม่ยากอย่างที่คิด**. เข้าถึงเมื่อ 25 ธันวาคม 2560. เข้าถึงได้ จาก <http://newsser.fda.moph.go.th/rumthai/userfiledownload/asu96dl.pdf>

- รัตนา ดวงแก้ว. (2553). **คู่มือการถอดบทเรียนโครงการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ.
- ศรีศักดิ์วัลลิโภดม.(2551). **พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน**.
กรุงเทพฯ:มูลนิธิเด็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศุภวัลย์ พลายน้อย. (2556). **น่านาวิถีวิทยาการถอดบทเรียนและการสังเคราะห์องค์ความรู้**.
พิมพ์ครั้งที่ 6.กรุงเทพฯ:พีแอนด์พี.
- ศุภย์มานุษยวิทยาสรินธร. (2543). **“พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย.”** เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ
23-24 พฤศจิกายน 2539 ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมลักษณ์ เจริญพจน์ และคณะ. (2547). **คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ:กราฟิคฟอร์แมท
(ไทยแลนด์).
- สุคนิตา คล้ายกระแสน (2544), **เอกสารรายงานเรื่องพิพิธภัณฑ์วัดกับการพัฒนาชุมชน.ม.ป.ท.**